

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 9 juni 2015

Mål nr

T 5452-13

KLAGANDE

Advokatfirman Fidelity AB, 556698-9439

Box 75

123 22 Farsta

Ställföreträdare: Advokat RI

MOTPART

GG

Ombud: Jur.kand. MH

SAKEN

Fordran på grund av styrelseledamots medansvar

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2013-10-08 i mål T 7278-12

DOMSLUT

Högsta domstolen förklarar att den lagakraftvunna domen mot Layer Cake Stockholm AB som en utgångspunkt är bindande vid prövningen av GGs medansvar för bolagets förpliktelse gentemot Advokatfirman Fidelity AB.

Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd rörande målet i övrigt.

Högsta domstolen undanröjer både tingsrättens och hovrättens dom och återförvisar målet till tingsrätten för fortsatt behandling.

Det ankommer på tingsrätten att i samband med målet efter dess återupptagande pröva frågan om rättegångskostnader i Högsta domstolen.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

Advokatfirman Fidelity AB har yrkat i första hand att Högsta domstolen förpliktar GG att solidariskt med Layer Cake Stockholm AB till Fidelity betala 102 664 kr och ränta enligt 6 § räntelagen på 16 727 kr från och med den 23 maj 2009 och på 85 937 kr från och med den 13 juli 2009. I andra hand har Fidelity yrkat att Högsta domstolen återförvisar målet till tingsrätten för fortsatt behandling. Vidare har Fidelity yrkat ersättning för rättegångskostnader vid tingsrätten och i hovrätten.

GG har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

Fidelity har även yrkat att Högsta domstolen ska avvisa viss av GG åberopad bevisning eller vissa utvidgade bevisteman samt vissa omständigheter och uppgifter.

Högsta domstolen har meddelat det prövningstillstånd som framgår av punkten 6. Frågan om det ska meddelas prövningstillstånd rörande målet i övrigt har förklarats vilande.

DOMSKÄL

Bakgrund och frågan i Högsta domstolen

1. GG och IS var styrelseledamöter i Layer Cake. Bolaget kom på obestånd och aktiekapitalet förbrukades. IS gav Fidelity i uppdrag att utreda bolagets verksamhet. Fidelity utförde arbete enligt uppdraget och väckte sedan talan mot Layer Cake och yrkade ersättning med 102 664 kr och ränta.
2. I detta mål har Fidelity väckt talan mot GG med yrkande om att han solidariskt med Layer Cake ska betala det aktuella beloppet till Fidelity. Som grund för talan har Fidelity sammanfattningsvis angett att GG, som styrelseledamot, har ett personligt betalningsansvar enligt 25 kap. 18 § aktiebolagslagen (2005:551) för Layer Cakes uppkomna förpliktelser, eftersom bolagets aktiekapital hade förbrukats och styrelsen hade underlåtit att upprätta en kontrollbalansräkning.

3. ISs make, NS, registrerades som ensam styrelseledamot i Layer Cake efter en extrastämma. Samtidigt avregistrerades GG som styrelseledamot i bolaget.
4. Sedan NS för Layer Cakes räkning medgett Fidelitys talan biföll tingsrätten käromålet gentemot Layer Cake (Södertörns tingsrätts dom den 26 november 2009 i mål T 10209-09). Domen vann laga kraft.
5. Enligt domstolarna har den lagakraftvunna domen mot Layer Cake endast bevisverkan vid prövningen av Fidelitys anspråk mot GG. Domstolarna har lämnat Fidelitys talan mot GG utan bifall.
6. Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd i frågan om vilken betydelse den lagakraftvunna domen mot Layer Cake har när det gäller GGs medansvar för bolagets förpliktelse gentemot Fidelity.

Den rättsliga regleringen av styrelseledamots medansvar

7. Enligt 25 kap. 13 § aktiebolagslagen ska ett aktiebolags styrelse genast upprätta och låta granska en kontrollbalansräkning, bl.a. när det finns skäl att anta att bolagets egna kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet. Om styrelsen i en sådan situation underlåter att upprätta och låta granska en kontrollbalansräkning svarar styrelsens ledamöter solidariskt för de förpliktelser som uppkommer för bolaget under den tid som underlåtenheten består, se 25 kap. 18 § första stycket. Ansvaret gäller solidariskt med bolaget.

En lagakraftvunnen tvistemålsdoms betydelse i en senare rättegång

8. Att en lagakraftvunnen dom har rättskraft innebär huvudsakligen att den sak som har avgjorts genom domen inte kan bli föremål för prövning i en ny rättegång (17 kap. 11 § rättegångsbalken). Rättskraften innebär bl.a. att domen utgör processhinder (res judicata) i en senare process. Domen kan också få prejudiciell betydelse i en annan rättegång.

9. Domens rättskraft brukar sägas i stort sett vara begränsad till parterna. Tredje man kan dock komma att träffas av domens rättskraft i den mån denne är bunden av ena partens civilrättsliga förfogande över det omtvistade rättsförhållandet.

10. När en dom saknar rättskraftsverkningar och därför inte är bindande vid en efterföljande rättegång kan det finnas situationer där domen i stället har s.k. bevisverkan. Detta innebär att domen kan tillmätas betydelse i den senare rättegången. Vilken betydelse som domen då får beror bl.a. på hur pass ingående den tidigare prövningen har varit.

Betydelsen av en lagakraftvunnen dom mot huvudgäldenären vid en talan mot borgensman respektive handelsbolagsman

11. En huvudgäldenär kan inte avtala med borgenären om en utökning av ett borgensansvar, medan borgensmannen till sin fördel kan åberopa varje nedskrivning av huvudfordran. Av denna anledning har det ansetts att en lagakraftvunnen dom mellan borgenären och huvudgäldenären bör ha rättskraft till förmån, men inte till nackdel, för borgensmannen.

12. Det har ansetts vara annorlunda beträffande en dom gentemot ett handelsbolag i förhållande till bolagsmännen. Att en dom till bolagets förmån också gäller till förmån för en bolagsman torde stå klart. Inom den juridiska litteraturen råder vidare betydande enighet om att en förpliktande dom i mål mellan en bolagsborgenär och bolaget blir bindande såvitt gäller bolagsskuldens existens även i förhållande till bolagsmännen. Till skillnad från vad som gäller för borgensmannen blir nämligen en bolagsman bunden av en utökning av bolagets förpliktelser som följer av avtal mellan bolaget (huvudgäldenären) och borgenären, se 2 kap. 20 § första stycket lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag om att bolagsmännen svarar solidariskt för bolagets förpliktelser. (Jfr t.ex. Per-Olof Ekelöf m.fl., Rättegång III, 7 uppl. 2006, s. 237 f., Ekelöf, Om interventionsgrunden, 1937, s. 130 ff., Peter Fitger m.fl., Rättegångsbalken, suppl. 77, oktober 2014, s. 14:31 och 17:58, Berndt Hasselrot, Några spörsmål ang. Handelsbolag, 1927, s. 55 ff., särskilt s. 60 f. samt Hjalmar Karlgren, En bok om bolag, i SvJT 1956, s. 609 ff., på s. 614 f.)

13. Enligt förarbetena till lagen om handelsbolag och enkla bolag hindrar det förhållandet att bolagsmannen är bunden av en förpliktande dom mot bolaget inte bolagsmannen från att göra invändningar grundade på sitt eget rättsförhållande till bolagsborgenären eller att göra en invändning om att domen har grundats på ett medgivande som bolagets företrädare har lämnat med överskridande av sin befogenhet, och medkontrahenten har insett detta. I förarbetena framhålls att det kan finnas även andra situationer då en dom mot bolaget inte är avgörande för rättsläget mellan borgenären och bolagsmannen. (Prop. 1979/80:143 s. 122, 192 och 209.)

14. Högsta domstolen har i rättsfallet NJA 1985 s. 466 gjort uttalanden i linje med det sagda. Högsta domstolen anförde där bl.a. följande. En dom på

betalningsskyldighet för ett handelsbolag får enligt en allmän uppfattning inom doktrinen anses bindande, om än inte verkställbar, i förhållande till en bolagsman. Denne kan i princip inte resa invändningar med avseende på rättsförhållandet mellan borgenären och bolaget. Däremot kan bolagsmannen åberopa omständigheter som rör hans eget förhållande till borgenären. Liksom bolagets ställföreträdare civilrättsligt kan förfoga över enskilda bolagsmäns rättsställning genom att ådra dem förpliktelser gentemot utomstående, är ställföreträdaren behörig att i en rättegång vidta dispositiva processhandlingar med återverkningar på bolagsmännens rätt. (Jfr NJA 1989 s. 519.)

15. Inom den juridiska litteraturen finns emellertid redovisat även synpunkten att en förpliktande dom mot ett handelsbolag inte bör ha rättskraft till nackdel för bolagsmännen, i likhet med situationen för en borgensman. Det har inte ansetts motiverat att en bolagsman skulle vara bunden av en dålig processföring från bolagets sida, eventuellt utan faktisk möjlighet för bolagsmannen att påverka processföringen. (Se Gösta Walin, *Borgen och tredjemanspant*, 3 uppl. 2002, s. 353 f. och Stefan Lindskog, *Lagen om handelsbolag och enkla bolag*, 2 uppl. 2010, s. 483 f.)

Betydelsen av en förpliktande dom mot ett aktiebolag för styrelseledamots medansvar

16. Ett aktiebolag kan genom ställföreträdare rättshandla civilrättsligt med utomstående och på så vis förfoga över enskilda styrelseledamöters rättsställning genom att ådra dem förpliktelser, under förutsättning att styrelseledamöterna är medansvariga för bolagets åtaganden i enlighet med 25 kap. 18 § aktiebolagslagen. I detta hänseende föreligger ingen saklig skillnad mellan bolagsmän i handelsbolag och styrelseledamöter i aktiebolag.

17. I likhet med vad som har angetts för bolagsmän i handelsbolag har det i den juridiska litteraturen framförts synpunkten att en förpliktande dom mot ett aktiebolag möjligen inte bör vara bindande för en medansvarig styrelseledamot (jfr Stefan Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, 2008, s. 190 f.). Det saknas dock skäl för att göra skillnad mellan bolagets möjlighet att genom civilrättsliga dispositioner ådra medansvariga styrelseledamöter förpliktelser och dess möjlighet att vidta dispositiva processhandlingar med återverkningar på de medansvariga styrelseledamöternas rätt, t.ex. göra medgivanden eller erkännanden och träffa förlikning med motparten. (Jfr Högsta domstolens uttalande i NJA 1985 s. 466.) Detta ligger också i linje med att en tredje man kan träffas av en doms rättskraft i den mån han eller hon är bunden av en parts civilrättsliga förfogande över det omtvistade rättsförhållandet.

18. Genom en dom som är förpliktande för aktiebolaget blir det klarlagt att bolaget har den förpliktelse som framgår av domslutet. I enlighet med vad som har angetts i det föregående bör domen i allmänhet också vara bindande vid prövningen av en styrelseledamots medansvar. Denne kan alltså i princip inte resa invändningar som har avseende på rättsförhållandet mellan bolaget och borgenären. Detta hindrar emellertid inte styrelseledamoten från att göra invändningar som är hänförliga till hans eller hennes eget rättsförhållande till borgenären, t.ex. en kvittningsinvändning. Inte heller hindrar det styrelseledamoten från att göra en invändning om att domen har grundats på ett medgivande av en person som inte var behörig att företräda bolaget eller att företrädare genom medgivandet har överskridit sin befogenhet och motparten har varit i ond tro om detta förhållande (jfr p. 13).

Den dispenserade frågan

19. Den fråga Högsta domstolen ska besvara är vilken betydelse den lagakraftvunna domen mot Layer Cake har vid prövningen av GGs medansvar för bolagets förpliktelse gentemot Fidelity.

20. Utgångspunkten är att den lagakraftvunna domen mot Layer Cake är bindande vid prövningen av GGs medansvar för bolagets förpliktelse gentemot Fidelity (se p. 18). Domen har alltså inte, som domstolarna funnit, enbart bevisverkan.

21. Den dispenserade frågan ska besvaras i enlighet med det anförda. Det finns därmed skäl att bevilja prövningstillstånd rörande målet i övrigt. Målet bör visas åter till tingsrätten för fortsatt behandling. Det saknas anledning för Högsta domstolen att ta ställning till här framställda avvisningsyrkanden som faller utanför den dispenserade frågan.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Marianne Lundius, Ann-Christine Lindeblad (referent), Kerstin Calissendorff, Lena Moore och Martin Borgeke
Föredragande justitiesekreterare: Cecilia Hartman